І. В. Книш (Суми)

ЕТИМОЛОГІЯ ПОНЯТТЯ ТОЛЕРАНТНОСТІ: ІСТОРИЧНИЙ ТА КУЛЬТУРНИЙ АСПЕКТ.

На початку XXI століття проблема толерантності набула особливої актуальності у зв'язку із процесами глобалізації, яка зіштовхує релігійні, національні і етнічні ідентичності різних культур та народів. Формування громадянського суспільства в Україні стає неможливим без відповідного усвідомлення фундаментальних цінностей демократії. Ідеї толерантності, толерантної освіти набувають все більшого визнання в сучасному світі, розглядаються як найдієвіший засіб домогтися злагоди, миру між людьми, у суспільстві. Необхідно нагадати, що толерантність як суспільна категорія – це основа свободи, повага до проявів іншої людини, це терпимість, ненасильство, культура компромісу. Актуалізація проблеми толерантності на сучасному етапі розвитку суспільства зумовлена гострою ситуацією глобальної кризи, зміною системи міжнародних відносин, стрімким розвитком комунікацій, урбанізації, перебудови соціальних структур. За умови інтеграції України у світову спільноту питання виховання молоді у координатах толерантності, поваги до багатоманітності світу виходять на одне з провідних місць.

Прояви толерантності та її культивування виникли у період античності та стали актуальними і в наш час,пов’язувалися: з космічною симпатією давніх філософів (А. Сміт, Д. Юм); ефективним самоконтролем (Л. Вовенарг); прагненням до помірності (Ф. Вейс); співчуттям (Ж.-Ж. Руссо, А. Шопенгауер), реалізацією принципу збереження (К. Ясперс), із загальним людським обов’язком (І. Кант); збереженням мудрої міри рівноваги (І. Гете); суспільним інстинктом (Ч. Дарвін), з ідеєю загальної рівноваги (Г. Спенсер); можливістю контролю чужого життя (марксизм); інтелектуальною симпатією (А. Бергсон); релігійним ентузіазмом (У. Джеймс); соціальною педагогікою (демократичний соціалізм, В. Ейхлер); ставленням щодо людського вибору (С. К'еркигор).; внутрішнім регулятором ставлення до іншої людини (Ж.-П. Сартр); феноменом

мовчання (Т. Карлейль); подоланням свого мовчання (А. Камю); компромісом суб'єкта з дійсністю для досягнення своїх потреб і бажань (Х. Плеснер); інтенціональним співчуттям (Е. Гуссерль); рефлексією чужого досвіду (В. Франкл); співіснуванням різних мовних форм (конвенціоналізм, Л. Вітгенштейн) [2;34].

У межахсоціології марксизму толерантність характеризувалася з ідеологічних позицій, як «безпринципність», відмова від суспільної боротьби. Саме тому її фактично відкидали, оскільки, незважаючи на визнання важливості терпимості для гармонійного розвитку контактів різної форми (від міжособистісних до міждержавних), у літературі того часу можна зустріти лише окремі визначення толерантності у контексті характеристик біологічної адаптації [3; 22-47], абоу системі демократичних принципів [11: 156]. У соціальному значені терпимість означає, що людина терпить іншу людину або соціальну групу, чия відмінність від оточуючої більшості викликає у неї незгоду, а інколи і роздратування [8; 7-390.].

Аналіз соціологічної літератури з проблем толерантності дозволяє дійти висновку, що сучасна соціологічна наука розглядає толерантність як природу морального ідеалу, що формується в результаті історичного добору певних правил співіснування, норм поведінки і переходить на рівень світоглядних позицій у пізнанні суб’єктів взаємодії. Можна стверджувати, що у законах функціонування толерантності закодована єдність раціонального, емоційного та діяльнісного як компонентів соціальної поведінки [11; 168].

Розуміння толерантності не однакове у різних культурах, тому що залежить від історичного досвіду народів. У англійців толерантність розуміється як готовність і здатність без протесту стримати особистість, у французів – як певна свобода іншого, його думок, поведінки, політичних та релігійних поглядів. У китайській мові бути толерантним означає дозволяти великодушність по відношенню до інших. У арабському світі толерантність – прощення, терпимість, співчуття іншому, а у персидському – ще й готовність до примирення.

Слово «толерантність» походить від імені французького політика Шарля Моріса де Тайлерана, який прославився тим, що зміг зрадити практично всіх, кого мало сенс зрадити, і через це зберіг пост міністра закордонних справ у цілій низці змін режимів: від Директорії до уряду Луї Філіпа - у цілому він дав 14 присяг. Наполеон Бонапарт якось сказав: «Я гину від зради. Талейран зрадив релігію, Людовика XVI, Установчі збори, Директорію. Чому я його не розстріляв»?Утім сам Тайлеран так не вважав, сказавши у відповідь: «Вчасно зрадити - це не зрадити, а передбачити».

Потрібно зазначити, що етимологія слова «толерантність» походить від латинського tolerantia і включає три пересічні значення: стійкість, витривалість; терпимість; допуск, допустиме відхилення. Толерантність – це протилежність ворожості, антипатії, ненависті.

У слов'янських мовах (зокрема українській, російській) «толерантність» фактично є калькою англійського слова. У англійській мові фігурують два терміни: «toleration» і «tolerance». «Toleration» (від «tolerate» - терпіти, бути терпимим, допускати, дозволяти) у найширшому розумінні являє собою поняття терпимість, терпіння, що означає примирення з існуванням чогось або когось, навіть якщо це «щось» чи цей «хтось» може стати причиною страждання, викликати осуд або відразу [1]. Власне толерантність означає не просто терпимість у значенні зовнішньої стриманості, примусової необхідності не виходити за межі пристойної поведінки у суспільстві, а свідоме прийняття цінності того розмаїття, що дарує нам навколишній світ, визнання права і свободи іншого бути іншим з його власними традиціями, переконаннями, стилем життя, поглядами тощо.

«Філософський енциклопедичний словник» дає таке визначення толерантності: «Толерантність – від лат. tolerantia – терпимість – термін, що ним позначають доброзичливе або принаймні стримане ставлення до індивідуальних та групових відмінностей (релігійних, етнічних, культурних, цивілізаційних)» [10; 642].

«Соціологічний енциклопедичний словник» розділяє значення терміна толерантність на: 1) терпимість до чужого способу життя, поведінки, звичаїв, почуттів, ідей, думок, вірувань, 2) відсутність або послаблення реагування на несприятливі фактори, у разі зниження чуттєвості до їх дії [7; 332].

«Український педагогічний словник» дає визначення толерантності як терпимість до чужих думок та вірувань [9;323 с.]

У педагогічному словнику толерантність (лат. tolerantia — терпіння) трактується як терпимість до чужих думок, вірувань, переконань, поведінки. [6; 448]. А терпимість визначається у більш вузькому значенні й розуміється як соціальний, культурний і релігійний термін, який вживається для опису колективної та індивідуальної поведінки, що полягає не в переслідуванні тих, чий напрямок думок або дій не співпадає з твоїм власним і викликає твоє несхвалення. Зазвичай цей термін застосовується до поведінки, коли людина терпляче досягає консенсусу там, де не співпадають точки зору, воно є базовим для виховання толерантної особистості, і вживається у релігії, політиці та моралі.

Таким чином, аналіз наукової літератури виявив, що толерантність – це багатоаспектне поняття, воно може розглядатися з одного боку як ціль і результат виховання, яке супроводжується формуванням певних моральних позицій, а з іншого - моральна якість особистості, яка виявляється у характерній поведінці, вчинках та стосунках з оточуючими. А характеризується ця поведінка такими якостями (за Г. Оллпортом): гнучкість мислення та стійкість до фрустрації; сприйняття себе; визнання різноманіття світу, поглядів, життєвих принципів; здатність до емпатії; розвинене почуття відповідальності та внутрішньої безпеки, впевненості в собі; терпимість до невизначеностей; уміння взаємодіяти з будь-ким, розуміти будь-кого [5; 143с.].Тобто, для формування толерантної свідомості, на нашу думку, необхідно виховання принципу ненасильства у ставленні людини до людини. Насильство є крайньою формою інтолерантного відношення, проте, багато членів суспільства все ще переконані, що воно природно і навіть необхідно.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Ассертивность, терпимость, толерантность [Електронний ресурс]. – Режим доступу: Http:uk.wikipedia.org/wiki/; 44

2. Золотухин В. М. Толерантностькак проблема философскойантропологии: Автореф… дис.докт.философ.наук. – 09.00.13 – религиоведение, философскаяантропология и философиякультуры / В. М. Золотухин. – Екатеринбург, 2006. – 44 с.

3. Коржнева Е. М. Соціальна теорія пізнання Е. Дюркгейма / Е. М. Коржнева // З історії буржуазної соціології XIX-XX ст. – М.: Наука, 1968. – С. 22- 47.

4. Мириманова М. С. Конфликтология: Учебник для студ. сред. пед. учеб. Заведений / М. С. Мириманова. – М.: Издательский центр "Академия", 2003. – 320 с.

5. Олпорт Г. Личность в психологии / Г. Олпорт. М.: Ювента, 1998.

6. Педагогічний словник / за ред. дійсного члена АПН України М. Д. Ярмаченка. – К. : Педагогічна думка, 2001. – 1440 с.

7. Социологическийэнциклопедическийсловарь. /Г. В. Осипов. – М.: М-Норма, 1998. – 480 с.

8. Сухомлинський В. О. Павлиська середня школа / В. О. Сухомлинський // Вибрані твори : у 5 т. / В. О. Сухомлинський. – К. : Рад. школа, 1980. – Т. 4 – 1977. – С. 7-390.

9. Український педагогічний словник. /С. Гончаренко. – К.: Либідь, 1997. – 373 с.

10. Філософський енциклопедичний словник /В. І. Шинкарук. – К.: Абріс, – 2002. – 742 с.

11. Швачко Е. В. Толерантність як психо-соціальний феномен / Е. В. Швачко // Соціологія: теорія і методи, маркетинг. – 2001. – № 2. – К. : Інститут соціології АПН України. – С. 154-170.